

Suljettu, umpinainen, sulkeinen

Jos tavalliselta kielenkäyttäjältä kysyttäisiin, mikä on adjektiivien *avoin* ja *avonainen* vastakohta, niin tuskinpa vastaus olisi muu kuin *umpinainen*. Jos häneltä vielä kysyttäisiin, millaiseksi kuoreksi elektronit järjestyvät, kun eivät kerran avonaiseksi kuoreksi, niin vastaus arvattavasti olisi: *umpinaiseksi* kuoreksi.

Umpinainen kuori tuntuu sekä luontaiselta että normaalin suomen mukaiselta — ja silti suomen luontaista normia tällaisissa kohdin rikotaan tuhkatiheään. Fyysikko voi kirjoittaa, että elektronit järjestyvät »suljetuksi kuoreksi». Kemisti selittää katenaanien olevan yhdisteitä, joissa kaksi »suljettua hiiliatomiketjua» kulkee toistensa läpi. Matemaatikko puhuu »suljetuista viivoista», rakennusalan tuntija kaupunkikorttelien »suljetuista pihoista», kieltenopettajat »avoimesta ja suljetusta e-äänteestä», jotkut vanhat

Kielemme käytäntö

opettajat jopa »avoimesta ja suljetusta tavusta».

Suomen passiivin erityisluonteeseen kuuluu sen henkilökijäisyys. Jos ovi on suljettu, joku tai jotkut ovat sen todella sulkeneet; suljetun oven vastakohta on avattu ovi. Mutta elektronien »suljetun» kuoren ja katenaaneissa olevien »suljetujen» atomiketjujen vastakohta ei ole »avattu» kuori tai »avattu» atomiketju. Emmekä hevin voisi puhua liioin korttelin »avatusta» pihasta (paitsi jos ihmiset vasiten ovat avanneet sen esim. liikenteelle), saati »avatusta» viivasta, »avatusta» e-äänteestä tai »avatusta» tavusta.

Tepposet on kaikissa näissä tapauksissa tehnyt ruotsin partisiippimuoto *sluten*. Se kyllä merkitsee suljettua avatun vastakohtana mutta lisäksi umpinaista avonaisen vastakohtana. Jos ei ruotsi olisi sotkemassa, osattaisiin suomessakin puhua *umpinaisesta* elektronikuoresta ja hiiliyhdisteiden *umpinaistista* atomiketjuista. Samoin osattaisiin epäröimättä sanoa *umpinainen* viiva, piha, e-äänne, tavu. Kaikkien vastakohta on avonainen. Voi sanoa lyhemminkin ja puhua umpisuomalaisittain *umpipihasta* ja elektronien muodostamasta *umpikuoresta*.

Se varaus ehkä on tehtävä, että joskus *umpinainen* avonaisen vastakohtana tuntuu jotenkin liian kouraantuntuvalta. »Suljettu aivovamma» on jokseenkin mahdotonta suomea; ei ole kysymys kirurgin sulkemasta vammasta vaan sellaisesta, joka piilee murtumatta jääneen kallon sisässä. Silti ei »umpinainenkaan» aivovamma tunnu parhaalta ratkaisulta. Mahdotonta suomea on edelleen puhe »suljetusta taloudesta», »suljetusta avaruudesta», »suljetusta viestinnästä», »suljetusta rannikosta» (avorannikon vastakohtana). Kaikkiin niihin sopisi »suljetun» tilalle adjektiivi *sulkeinen*. Tuttu se on varsinkin sotaväestä: 1940-luvun lopusta asti on puhuttu sulkeisesta järjestyksestä, sulkeisista harjoituksista eli lyhemmin *sulkeisjärjestyksestä*, *sulkeisharjoituksista*. Ennen niitäkin sanottiin »suljetuiksi».

Jotkin vierasmalliset »suljetut» ovat

kieleen juuttuneet erityisen sitkeästi. Semmoinen on »suljettu virtapiiri». Eihän kyseessä ole »avatun» vaan avoimen virtapiirin vastakohta, ja siksi tähänkin sopisi joko *umpinainen* tai *sulkeinen virtapiiri*. »Suljetut seurati», »suljetut kokoukset» voisivat vaihteeksi olla *sulkeisia* seuroja ja kokouksia.

Periaatteessa sama ruotsinmukaisuus sisältyy semmoiseenkin sanontaan kuin »kuusi miestä on kaivossortuman takana suljettuina». Heitähän eivät ole sinne sulkeneet ihmiset vaan luonnonvoimat. Suomella on oma ilmaisukeinonsa, joka sopii esimerkiksi uutiskieleen: miehet ovat sortuman takana *sulkeuksissa*.

Entäpä kun jokin liike ilmoittaa olevansa »avoinna klo 9—17, suljettu lauantaisin»? Tai kun painetussa ilmoituksessa tiedotetaan: »Kesällä lauantaisin osuuspankit suljettu»? Näissä tapauksissa sulkijoina ovat kyllä ihmiset, mutta vähän koomisen vivahteen ilmoitukset saavat, kun niissä tahattomasti tullaan väittäneeksi, että sulkeminen on tapahtunut samaan aikaan, kun liike on jo kiinni. Jos osuuspankki on kiinni lauantaisin, kai se silloin on suljettava jo perjantaisin.

Piilevä ruotsin vaikutus on näissäkin ilmoituksissa tehnyt tihujaan. Ei ole syytä kaihtaa suomen kätevää pikku sanaa *kiinni*; sillä tuo kieroileva »suljettu» saadaan oikaistuksi. Yhtä vähän on aihetta karttaa lyhyttä sanaa *auki*, vaikka tietysti *avoinna* on oikein sekin. Nasevin, mallikelpoisin liikkeen oveen olisi tämmöinen ilmoitus: *Auki* klo 9—17, *kiinni* lauantaisin.

TERHO ITKONEN